

Notat
om
tilvalg af direktivet om advokatbistand

1. Baggrund

Europa-Parlamentet og Rådet vedtog den 22. oktober 2013 direktiv 2013/48/EU om ret til advokatbistand i straffesager og i sager angående europæiske arrestordrer og om ret til at få tredjemand underrettet ved frihedsberøvelse og til at kommunikere med tredjemand og med konsulære myndigheder under frihedsberøvelse (herefter ”direktivet”).

Direktivet er vedtaget som del af Rådets køreplan af 30. november 2009 for at styrke mistænkte eller tiltaltes proceduremæssige rettigheder i straffesager. Køreplanen blev den 11. december 2009 gjort til en del af Stockholmsprogrammet af Det Europæiske Råd, der samtidig opfordrede Kommissionen til at undersøge yderligere elementer af mistænkte og tiltaltes proceduremæssige minimumsrettigheder. Det drejer sig om en række foranstaltninger vedrørende bl.a. retten til tolkning og oversættelse i straffesager, retten til information om rettigheder og om anklagen, retten til juridisk bistand, retten til at kommunikere med familie mv. og særlig beskyttelse af svage eller udsatte grupper.

Direktivet er vedtaget med hjemmel i Traktatens artikel 82, stk. 2, og er dermed omfattet af Danmarks retsforbehold. Danmark deltog således ikke i vedtagelsen af direktivet, ligesom direktivet ikke er bindende for eller finder anvendelse i Danmark.

Direktivet er et minimumsdirektiv, og medlemsstaterne kan derfor vælge at fastsætte regler om bistand til mistænkte og tiltalte i straffesager i videre omfang, end direktivet kræver.

Direktivet indeholder ikke regler om gensidig anerkendelse. Danmark kan således – uanset retsforbeholdet – allerede i dag ensidigt vælge at gennemføre regler svarende til direktivet.

2. Direktivet og dansk ret

2.1. Direktivets genstand

2.1.1. Det fremgår af *artikel 1*, at direktivet fastsætter minimumsregler om de rettigheder, som mistænkte og tiltalte har under straffesager og sager angående europæiske arrestordre (rammeafgørelse 2002/584/RIA).

Det fremgår af *præambelbetragtning nr. 54*, at medlemsstaterne kan udvide rettighederne i direktivet for at fastsætte et højere beskyttelsesniveau. Et sådant højere beskyttelsesniveau bør ikke udgøre en hindring for gensidig anerkendelse af retsafgørelser, som disse minimumsregler er fastsat for at fremme. Beskyttelsesniveauet bør aldrig være lavere end de standarder, der er fastsat i chartret og EMRK, som fortolket i Domstolens og Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols retspraksis.

Det fremgår af *præambelbetragtning nr. 50*, at medlemsstaterne bør sikre, at retten til et forsvar og en retfærdig rettergang respekteres ved vurderingen af mistænkte eller tiltaltes forklaringer eller af beviser, der er indhentet i strid med deres ret til adgang til advokatbistand, eller i tilfælde, hvor der var givet tilladelse til fravigelse af denne ret i henhold til dette direktiv. I denne forbindelse bør der tages hensyn til Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols retspraksis, som har fastslået, at retten til et forsvar i princippet lider uoprettelig skade, når inkriminerende forklaringer, der blev afgivet under politiets afhøring, uden at der var givet adgang til advokatbistand, bruges til at få den pågældende dømt.

2.1.2. Danmark gennemførte ved lov nr. 433 af 10. juni 2003 om ændring af lov om udlevering af lovovertrædere og lov om udlevering af lovovertrædere til Finland, Island, Norge og Sverige rammeafgørelsen om den europæiske arrestordre.

Direktivet definerer ikke begreberne ”mistænkte” og ”tiltalte”.

Direktivet er en del af Rådets resolution af 30. november 2009 om en køreplan med henblik på at styrke mistænkte eller tiltaltes proceduremæssige rettigheder i straffesager, og direktiverne i køreplanen skal gennemføres under hensyntagen til de øvrige direktiver i køreplanen, herunder Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2012/13/EU af 22. maj 2012 om ret til information under

straffesager (se bl.a. præambelens 14. betragtning). Det følger af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2012/13/EU af 22. maj 2012 om ret til information under straffesager, præambelbetragtning nr. 14, at udtrykket ”tiltale” i direktivet anvendes for samme begreb som udtrykket ”anklage”, der anvendes i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention artikel 6, stk. 1.

Det er i retsplejelovens § 729 fastsat, at under ordet ”part”, hvor dette i denne lov anvendes i bestemmelser, der ikke særligt angår borgerlige sager, skal også den sigtede i en straffesag anses for indbefattet. Efter dansk ret tillægges den, som er part, og tillige den, som er sigtet, i retsplejeloven en række særlige beføjelser, rettigheder og pligter. Retsplejeloven anvender forskellige grader af mistankens styrke, jf. f.eks. § 742, stk. 2 (rimelig formodning), § 755 (rimelig grund mistænkes), § 762, stk. 2 (særligt bestyrket mistanke).

Retsplejeloven angiver imidlertid ikke, efter hvilke kriterier det skal afgøres, om en person er sigtet eller skal anses om sigtet, ligesom retsplejeloven ikke angiver, hvornår en person er sigtet. Udgangspunktet for vurderingen af, om der er grundlag for en sigtelse, er, at anklagemyndigheden skal påse, at forfølgning af personer, der ikke er straffskyldige, ikke finder sted. Sigtede er et led i strafforfølgningen, og der skal foreligge det fornødne grundlag til at rejse sigtelse mod en person i form af omstændigheder, spor, udsagn mv., der på objektivi grundlag og med rimelighed taler for dennes mulige skyld.

Grænsen mellem, hvornår en person er mistænkt, og hvornår denne er sigtet, er således flydende.

I praksis må det antages, at en person i tvivlstilfælde anses for sigtet. Senest når en sigtet afhøres af politiet, jf. retsplejelovens § 752, stk. 1, skal denne udtrykkeligt gøres bekendt med sigtelsen og med ikke at være forpligtet til at udtale sig. Tilsvarende skal politiet snarest muligt efter anholdelse gøre den anholdte (sigtede) bekendt med sigtelsen, jf. retsplejelovens § 758, stk. 2.

Den engelske sprogversion af direktivet anvender udtrykket ”*suspects*”, hvor den danske udgave anvender udtrykket ”mistænkt”. ”*Suspects*” kan betyde både mistænkt og sigtet. Den franske sprogversion anvender udtrykket ”*suspects*” (mistænkt), men ikke udtrykket ”*inculpé*”, der betyder sigtet.

Den svenske sprogudgave anvender også udtrykket "*misstänkt*". Sverige har på nuværende tidspunkt ikke implementeret direktivet, hvorfor der ikke foreligger lovforberedende arbejde, der kan belyse, hvordan dette spørgsmål håndteres i svensk ret. Det fremgår dog af det svenske lovforberedende arbejde til implementeringen af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2012/13/EU af 22. maj 2012 om ret til information under straffesager, som direktivet skal gennemføres under hensyntagen til, at udtrykket "*misstänkt*" i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2012/13/EU af 22. maj 2012 om ret til information under straffesager, skal forstås som det tidspunkt, hvor en person underrettes om, at han "*är skäligen misstänkt för brott*", dvs. når der foreligger begrundet mistanke. Dette må antages, at svare til tidspunktet for sigtelse efter dansk ret. Det fremgår endvidere, at dette eksempelvis indebærer, at direktivet ikke finder anvendelse, når en person kun er mistænkt for en forbrydelse (dvs. ikke begrundet mistanke) og i den anledning afhøres. Hvis der derimod under et sådant forhør fremkommer oplysninger, der gør, at mistankegraden stiger til begrundet mistanke, bør afhøringen midlertidigt afbrydes, således at den mistænkte kan informeres herom og om sine rettigheder, jf. præambelbetragtning nr. 21.

Dette støttes af *artikel 2, stk. 3, og præambelns 21. betragtning*, hvorefter en person, som ikke er mistænkt eller tiltalt, bliver mistænkt eller tiltalt under en afhøring, skal underrettes om, at vedkommende er mistænkt eller tiltalt og i fuld udstrækning kan udøve rettighederne i direktivet, inden afhøringen kan fortsætte.

Til støtte for denne fortolkning kan endvidere anføres, at direktivet bygger på EMRK artikel 6, stk. 1, der omhandler "en mod ham rettet anklage" (på engelsk "*criminal charge*"). Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har mere generelt givet udtryk for, at "*charge*" kan defineres som "*the official notification given to an individual by the competent authority of an allegation that he has committed a criminal offence*"

På ovenstående baggrund antages det i det følgende, at der ved "mistænkt" reelt må forstås "sigtet".

Det følger af retsplejelovens § 834, stk. 1, at anklagemyndigheden som udgangspunkt rejser tiltale ved et anklageskrift, som ifølge § 835, stk. 1, skal indleveres til retten, og som efter § 835, stk. 2, straks efter indledningen af sagen skal sendes til eller forkyndes for den pågældende.

Bestemmelsen vurderes med ovenstående forståelse af mistænkt ikke at have lovgivningsmæssige konsekvenser.

2.2. Direktivets anvendelsesområde

2.2.1. Efter *artikel 2, stk. 1*, finder direktivet anvendelse på mistænkte eller tiltalte i straffesager fra det tidspunkt, hvor de kompetente myndigheder i medlemsstaten ved officiel meddelelse eller på anden vis har underrettet dem om, at de er mistænkt eller tiltalt for at have begået et strafbart forhold, og uanset om de er frihedsberøvet. Direktivet finder anvendelse indtil straffesagens afslutning, dvs. den endelige afgørelse af spørgsmålet om, hvorvidt den mistænkte eller tiltalte har begået lovovertrædelsen, herunder efter omstændighederne domsafsigelsen og afgørelsen i en eventuel appelsag.

Efter *artikel 2, stk. 2*, finder direktivet anvendelse på personer, der er genstand for sager angående europæiske arrestordre (eftersøgte personer), fra det tidspunkt, hvor de bliver anholdt i den fuldbyrdende medlemsstat.

Efter *artikel 2, stk. 3*, finder direktivet anvendelse på personer, som ikke er mistænkt eller tiltalt, men som under politiets afhøring eller en anden retshåndhævende myndigheds afhøring bliver mistænkt eller tiltalt.

Efter *artikel 2, stk. 4*, finder direktivet i forbindelse med mindre lovovertrædelser, hvor anden myndighed end en domstol med kompetence til afgørelse af straffesager pålægger sanktioner, og pålæggelsen af sådanne sanktioner kan appelleres til eller indbringes for en sådan domstol, eller hvor frihedsberøvelse ikke kan idømmes som en sanktion, kun anvendelse ved retssager ved en domstol med kompetence til at afgøre straffesager. Direktivet finder dog under alle omstændigheder anvendelse, når den mistænkte eller tiltalte frihedsberøves, uanset hvilket fase straffesagen befinder sig i.

Det fremgår af *præambelens 16. betragtning*, at i visse medlemsstater har andre myndigheder end en domstol med kompetence til afgørelse af straffesager kompetence til at pålægge andre sanktioner end frihedsberøvelse for relativt mindre lovovertrædelser. Dette kan f.eks. være tilfældet i

forbindelse med færdselsforseelser, som begås i stort omfang, og som eventuelt konstateres efter en færdselskontrol. I sådanne situationer ville det ikke være rimeligt at kræve, at de kompetente myndigheder sikrer alle de rettigheder, der følger af dette direktiv. Hvis lovgivningen i en medlemsstat fastsætter, at en sådan myndighed kan pålægge sanktioner for mindre lovovertrædelser, og der enten er ret til appel eller mulighed for på anden vis at indbringe sagen for en domstol med kompetence til afgørelse af straffesager, bør dette direktiv derfor kun finde anvendelse på sager ved den pågældende domstol efter en sådan appel eller indbringelse.

Endvidere fremgår det af *præambles 17. betragtning*, at i nogle medlemsstater betragtes visse mindre lovovertrædelser, navnlig mindre færdselsforseelser samt mindre forseelser i forbindelse med generelle kommunale bestemmelser og forstyrrelse af den offentlige orden, som strafbare handlinger. I sådanne situationer ville det ikke være rimeligt at kræve, at de kompetente myndigheder sikrer alle de rettigheder, der følger af dette direktiv. Foreskriver lovgivningen i en medlemsstat i forbindelse med mindre lovovertrædelser, at frihedsberøvelse ikke kan pålægges som en sanktion, bør dette direktiv derfor alene finde anvendelse på sager ved en domstol med kompetence til afgørelse i straffesager.

2.2.2. Direktivets artikel 2, stk. 4, indeholder som nævnt undtagelser til direktivets anvendelsesområde. Hvis lovgivningen i en medlemsstat fastsætter, at andre myndigheder end en domstol med kompetence til afgørelse af straffesager kan pålægge sanktioner for mindre lovovertrædelser, og pålæggelsen af sådanne sanktioner kan appelleres til eller indbringes for en sådan domstol, eller frihedsberøvelse ikke idømmes som sanktion, finder direktivet efter undtagelsen kun anvendelse på retssager ved den pågældende domstol efter en sådan appel.

Ifølge retsplejelovens § 832, stk. 1, kan anklagemyndigheden i sager om lovovertrædelser, der ikke skønnes at ville medføre højere straf end bøde, i et bødeforelæg tilkendegive sigtede, at sagen kan afgøres uden retssag, hvis sigtede erklærer sig skyldig i overtrædelser og erklærer sig rede til inden en nærmere angiven frist at betale en i bødeforelægget angivet bøde.

På visse områder er der endvidere indført ordninger med såkaldte bødetilkendegivelser på stedet. Det indebærer, at politiet i visse tilfælde på gerningsstedet kan udfylde og udlevere en bødetilkendegivelse til den sigtede. Tilkendegivelsen fungerer som en underretning til den sigtede

om sigtelsen og sagens forventede afgørelse. Tilkendegivelsen efterfølges af et brev til den sigtede fra politiet med opfordring til at betale bøden på et vedhæftet girokort. Tilkendegivelse og brev udgør tilsammen et bødeforelæg.

Herudover kan det nævnes, at færdselslovens § 119 a indeholder regler om anklagemyndighedens anvendelse af bødeforelæg i sager om frakendelse af førerretten eller kørselsforbud som følge af nærmere angivne overtrædelser af færdselsloven, som ikke skønnes at medføre højere straf end bøde.

En udenretlig afslutning af en sag med et bødeforelæg forudsætter en reaktion fra den, der har modtaget bødeforelægget. Den pågældende skal således erklære sig skyldig i overtrædelser og villig til at betale bøden inden for en nærmere angiven frist. Vedkommendes passivitet indebærer således ikke en vedtagelse af bødeforelægget. Hvis vedkommende enten ikke reagerer på bødeforelægget eller meddeler ikke at ville vedtage bødeforelægget, må anklagemyndigheden indbringe sagen for retten, hvis den pågældende skal straffes for forholdet.

Også andre myndigheder end politi og anklagemyndighed (såkaldte særmyndigheder) er i visse tilfælde tillagt kompetence til at udlevere bødetilkendegivelser eller udstede bødeforelæg.

Efter ordlyden af direktivet omfatter undtagelsen i artikel 2, stk. 4, tilfælde, hvor en anden myndighed end en domstol pålægger en sanktion, der kan appelleres til en domstol, og altså ikke bødeforelæg, hvor sagen som beskrevet ovenfor automatisk indbringes for en domstol, hvis den pågældende ikke reagerer på bødeforelægget.

Som nævnt er baggrunden for undtagelsen i artikel 2, stk. 4, ifølge præambelbetragtning nr. 16, at det ikke ville være rimeligt at kræve, at en myndighed, der uden at være en domstol har kompetence til at pålægge en sanktion for relativt mindre lovovertrædelser – f.eks. ved færdselsforseelser, som begås i stort omfang, og som konstateres efter færdselskontrol – sikrer alle de rettigheder, der følger af direktivet. Hvis lovgivningen i en medlemsstat fastsætter, at en sådan myndighed kan pålægge sanktioner for mindre lovovertrædelser, og der er ret til appel til en domstol, bør direktivet derfor ifølge præambelbetragtningen kun finde anvendelse på sager ved domstolen efter en sådan appel.

Hensynet bag undtagelsesbestemmelsen i artikel 2, stk. 4, – at der skal være adgang til efterfølgende domstolsprøvelse – gør sig i lige så høj grad gældende i forhold til sager om bødeforelæg efter de danske regler. Der er desuden i bødeforelægssager mindst lige så effektiv adgang til domstolsprøvelse som i de sager, der er nævnt i ordlyden i undtagelsen i artikel 2, stk. 4. Det vurderes derfor, at undtagelsesbestemmelsen finder anvendelse på bødeforelæg efter dansk ret. En tilsvarende fortolkning blev lagt til grund i forbindelse med det svenske lovforberedende arbejde vedrørende gennemførelse af Europa-Parlaments og Rådets direktiv 2010/64/EU af 20. oktober 2010 om retten til tolke- og oversætterbistand i straffesager, jf. prop. 2012/12:132, side 17-19.

Det er herudover en betingelse for at anvende undtagelsesbestemmelsen, at der er tale om en ”mindre lovovertrædelse”. Det er nærliggende at antage, at både sager om bødeforelæg, der udstedes af politiet, og sager om bødeforelæg, der udstedes af særmyndigheder, typisk vil være omfattet af undtagelsen i direktivets artikel 4, stk. 2.

Hvis direktivet tilvælges, vil dets anvendelsesområde i forbindelse med gennemførelsen af direktivet skulle fastlægges nærmere.

2.3. Retten til advokatbistand

2.3.1. Efter *artikel 3, stk. 1*, skal medlemsstaterne sikre, at mistænkte og tiltalte har ret til adgang til advokatbistand på et sådant tidspunkt og på en sådan måde, at de pågældende sættes i stand til i praksis og effektivt at udøve deres ret til et forsvar.

Efter *artikel 3, stk. 2*, har mistænkte eller tiltalte ret til adgang til advokatbistand uden unødigt forsinkelse. Under alle omstændigheder har mistænkte eller tiltalte adgang til advokatbistand fra følgende tidspunkter, alt efter hvad der indtræffer først: (*litra a*) inden de afhøres af politiet eller af en anden retshåndhævende eller retslig myndighed, (*litra b*) når efterforskningsmyndigheder eller andre kompetente myndigheder træffer efterforskningsmæssige eller andre bevissikrende foranstaltninger i overensstemmelse med *stk. 3*, (*litra c*) uden unødigt forsinkelse efter frihedsberøvelsen, og (*litra d*) hvis de er blevet indstævnet for en domstol med kompetence til afgørelse af straffesager, i tilstrækkelig god tid inden de giver møde for denne domstol.

For så vidt angår forståelsen af litra d handlede det oprindelig udkast fra Kommissionen om ”*granted access to a lawyer during criminal proceedings*”, og må forstås som, at tiltalte er indstævnet i sin egen straffesag.

Efter artikel 3, *stk. 3*, indebærer retten til adgang til advokatbistand følgende: (*litra a*) medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte har ret til at mødes i enrum og kommunikere med den advokat, der repræsenterer dem, herunder forud for afhøringer med politiet eller med en anden retshåndhævende eller retslig myndighed, (*litra b*) medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte har ret til deres advokats tilstedeværelse og effektive deltagelse under en afhøring. En sådan deltagelse sker i overensstemmelse med procedurerne i national ret, forudsat at disse procedurer ikke er til skade for den effektive udøvelse og det væsentlige indhold af den pågældende rettighed. Deltager en advokat i en afhøring, føres det forhold, at en sådan deltagelse har fundet sted, til protokol ved anvendelse af proceduren for protokolførelse i overensstemmelse med den pågældende medlemsstats lovgivning, (*litra c*) medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte som minimum har ret til deres advokats deltagelse i forbindelse med følgende efterforskningsmæssige eller bevissikrende foranstaltninger, hvis disse foranstaltninger er fastsat i den pågældende nationale lovgivning, og hvis det kræves eller tillades, at den mistænkte eller tiltalte deltager i den pågældende foranstaltning: (*i*) konfrontationsparader, (*ii*) konfrontationer, (*iii*) rekonstruktioner af gerningsstedet.

Efter artikel 3, *stk. 4*, skal medlemsstaterne bestræbe sig på at gøre generelle oplysninger tilgængelige, således at det bliver lettere for mistænkte eller tiltalte at finde en advokat. Uanset bestemmelserne i national lovgivning vedrørende en advokats obligatoriske tilstedeværelse træffer medlemsstaterne de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at mistænkte eller tiltalte, der frihedsberøves, er i stand til effektivt at udøve deres ret til adgang til advokatbistand, medmindre de har givet afkald på denne ret i henhold til artikel 9.

Efter artikel 3, *stk. 5*, kan medlemsstaterne under ekstraordinære omstændigheder og udelukkende i perioden forud for retssagen midlertidigt fravige anvendelsen af *stk. 2, litra c*), når den mistænkte eller tiltaltes fjerne geografiske opholdssted gør det umuligt at sikre retten til adgang til advokatbistand uden unødigt forsinkelse efter frihedsberøvelsen.

Efter artikel 3, *stk. 6*, kan medlemsstaterne under ekstraordinære omstændigheder og udelukkende i perioden forud for retssagen midlertidigt fravige anvendelsen af de rettigheder, der er fastsat i *stk. 3*, i det omfang det i lyset af sagens særlige omstændigheder er begrundet i et af følgende tvingende hensyn: (*litra a*) der er et hastende behov for at afværge alvorlige negative konsekvenser for en persons liv, frihed eller fysiske integritet, og (*litra b*) en øjeblikkelig indsats fra efterforskningsmyndighederne er bydende nødvendig for at forhindre væsentlig skade for en straffesag.

Efter *artikel 8, stk. 1*, skal enhver midlertidig fravigelse i henhold til *artikel 3, stk. 5*, være forholdsmæssig og må ikke gå ud over, hvad der er nødvendigt, skal være klart tidsbegrænset, må ikke udelukkende være baseret på den påståede lovovertrædelses art eller grovhed, og må ikke være til hinder for en generelt retfærdig rettergang.

Efter *artikel 8, stk. 2*, må fravigelser i retten efter *artikel 3, stk. 5 og 6*, udelukkende ske på grundlag af en behørigt begrundet afgørelse truffet fra sag til sag enten af en retslig myndighed eller af en anden kompetent myndighed, forudsat at afgørelsen kan underkastes domstolskontrol. Den behørigt begrundede afgørelse skal føres til protokol ved anvendelse af proceduren for protokolførelse i overensstemmelse med den pågældende medlemsstats lovgivning.

Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med *præambelens 31. betragtning*, hvoraf fremgår, at under en midlertidig fravigelse på grundlag af et behov for at afværge alvorlige negative konsekvenser for en persons liv, frihed eller fysiske integritet kan de kompetente myndigheder afhøre mistænkte eller tiltalte uden advokatens tilstedeværelse, forudsat at de er blevet underrettet om deres ret til ikke at udtale sig og kan udøve denne ret, og forudsat at en sådan afhøring ikke skader retten til et forsvar, herunder retten til ikke at inkriminere sig selv. Afhøringen kan foretages med det ene formål og i det omfang, det er nødvendigt for at indhente oplysninger, der er væsentlige for at afværge alvorlige negative konsekvenser for en persons liv, frihed eller fysiske integritet. Ethvert misbrug af denne fravigelse vil i princippet være til uoprettelig skade for retten til et forsvar.

Det fremgår endvidere af *præambelens 32. betragtning*, at en midlertidig fravigelse er mulig, når en øjeblikkelig indsats fra efterforskningsmyndighederne er bydende nødvendig for at forhindre væsentlig skade for en straffesag, især for at undgå ødelæggelse eller ændring af vigtige beviser,

eller for at undgå påvirkning af vidner kan de kompetente myndigheder afhøre mistænkte eller tiltalte uden en advokats tilstedeværelse, forudsat at de er blevet underrettet om deres ret til ikke at udtale sig og kan udøve denne ret, og forudsat at en sådan afhøring ikke skader retten til et forsvar, herunder retten til ikke at inkriminere sig selv. Afhøringen kan foretages med det ene formål, og i det omfang det er nødvendigt for at indhente oplysninger, der er væsentlige for at forhindre væsentlig skade for en straffesag. Ethvert misbrug af denne fravigelse vil i princippet være til uoprettelig skade for retten til et forsvar.

Det fremgår af *præambles 25. betragtning*, at under politiets eller en anden retshåndhævende eller retslig myndigheds afhøring af den mistænkte eller tiltalte eller i et retsmøde kan advokaten i overensstemmelse med nationale procedurer bl.a. stille spørgsmål, anmode om uddybning og fremsætte erklæringer, som bør føres til protokol i overensstemmelse med den nationale lovgivning.

Det følger af *præambles 26. betragtning*, at mistænkte eller tiltalte har ret til deres advokats tilstedeværelse ved efterforskningsmæssige eller bevissikrende foranstaltninger, forudsat at de er omfattet af den relevante nationale lovgivning, og at de mistænkte eller tiltaltes tilstedeværelse er påkrævet eller tilladt. Sådanne foranstaltninger bør mindst omfatte konfrontationsparader, hvor den mistænkte eller tiltalte deltager sammen med andre personer med henblik på at blive identificeret af et offer eller vidne, konfrontationer, hvor en mistænkt eller tiltalt møder et eller flere vidner eller ofre, hvis der er uenighed mellem dem om vigtige oplysninger eller spørgsmål, og rekonstruktioner af gerningsstedet, hvor den mistænkte eller tiltalte er til stede, med henblik på at få en bedre forståelse af måden, som det strafbare forhold er begået på, og omstændighederne i forbindelse hermed og for at kunne stille specifikke spørgsmål til den mistænkte eller tiltalte. Medlemsstaterne kan træffe praktiske foranstaltninger i forbindelse med en advokats tilstedeværelse i forbindelse med forskningsmæssige eller bevissikrende foranstaltninger. Sådanne praktiske foranstaltninger bør ikke være til skade for den effektive udøvelse eller det væsentlige indhold af de pågældende rettigheder. Advokatens tilstedeværelse i forbindelse med en efterforskningsmæssig eller bevissikrende foranstaltning bør føres til protokol ved anvendelse af proceduren for protokolførelse i overensstemmelse med den pågældende medlemsstats lovgivning.

2.3.2. Efter retsplejelovens § 729 a er sigtede berettiget til at vælge en forsvarer.

Efter retsplejelovens § 730 er den, der sigtes for en forbrydelse, berettiget til at vælge en forsvarer til at stå ham bi.

Efter retsplejelovens § 731 beskikkes en offentlig forsvarer, for så vidt sigtede ikke selv har valgt en forsvarer, eller den valgte forsvarer udebliver, (*litra a*) når sigtede fremstilles for retten med henblik på varetægtsfængsling eller opretholdelse af anholdelsen, (*litra b*) når der, forinden tiltale er rejst, skal afhøres vidner, eller besigtigelse skal ske, eller syn eller skøn afgives til brug under hovedforhandling, dog at retshandlingen ej bliver at udsætte efter forsvarers tilstedekomst, når det må befrygtes, at beviset derved ville spildes, (*litra c*) når der er spørgsmål om beslaglæggelse af en formue eller en del af denne, jf. § 802, stk. 3, (*litra d*) når tiltale er rejst i sager, der skal behandles under medvirken af nævninge eller domsmænd, (*litra e*) når tiltale er rejst i sager, i hvilke der bliver spørgsmål om højere straf end bøde, (*litra f*) når sagen ankes, og anken ikke straks afvises, (*litra g*) når der i anledning af kære eller begæring om genoptagelse skal finde mundtlig forhandling sted, (*litra h*) når vidners eller skønsmænds beedigede forklaring begæres til brug under en i udlandet indledt straffesag, (*litra i*) i alle tilfælde, hvor retten i medfør af § 29, stk. 1, og stk. 3, nr. 3, beslutter, at afhøring af sigtede skal foregå for lukkede døre, (*litra j*) samt når sager, hvor der er spørgsmål om fængselsstraf, fremmes i medfør af § 855, stk. 3, nr. 4. I det under *litra e*) nævnte tilfælde og i det i § 831, stk. 4, nævnte tilfælde bliver offentlig forsvarer kun at beskikke, når den sigtede (eller hans værge) begærer det. Herom skal der gives sigtede lejlighed til at udtale sig.

Efter retsplejelovens § 731 a skal der inden politiets afhøring af et barn, når afhøringen optages på video (videoafhøring) og formodes at ville finde anvendelse som bevis under hovedforhandlingen, beskikkes en forsvarer for den, der er mistænkt eller sigtet eller senere måtte blive mistænkt eller sigtet i sagen, hvis den pågældende ikke selv har valgt en forsvarer, eller den valgte forsvarer udebliver.

Efter retsplejelovens § 732 kan der i andre tilfælde end de i § 731 nævnte, såvel før som efter at tiltale er rejst, beskikkes sigtede offentlig forsvarer, når retten efter sagens beskaffenhed, sigtedes person eller omstændighederne i øvrigt anser det for ønskeligt, og sigtede ikke selv har skaffet sig bistand af en forsvarer. Det skal af politirapporten fremgå, at den sigtede har modtaget behørig vejledning.

Efter retsplejelovens § 752 skal sigtet inden afhøring gøres bekendt med sigtelsen.

Efter § 4 i bekendtgørelse nr. 467 af 26. september 1978 om vejledning af sigtede om adgangen til at begære en forsvarer beskikket drager politiet omsorg for, at sigtedes begæring om forsvarerbeskikkelse indbringes for retten. Efter bekendtgørelsens § 3 er sigtedes begæring om forsvarerbeskikkelse ikke til hinder for, at afhøringen påbegyndes eller fortsættes uden forsvarerens tilstedeværelse, såfremt sigtede fortsat er villig til at udtale sig.

Efter cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge, afsnit 3, skal anholdte uden ugrundet ophold gives lejlighed til at kontakte en advokat.

Efter retsplejelovens § 745 c har sigtedes forsvarer ret til at overvære politiets afhøringer af sigtede og til at stille yderligere spørgsmål. Sigtede må ikke rådføre sig med sin forsvarer eller andre angående den umiddelbare besvarelse af politiets spørgsmål. Forsvarerens deltagelse føres efter fast praksis til protokol.

I praksis gives sigtede som udgangspunkt mulighed for at mødes kort i enerum med sin advokat forud for en afhøring.

Efter retsplejelovens § 745 d giver politiet meddelelse til forsvareren, når en afhøring, en konfrontation, en fotoforevisning eller andet efterforskningskridt af lignende betydning kan formodes at ville finde anvendelse som bevis under hovedforhandlingen. Meddelelse gives inden foretagelsen, således at forsvareren kan få lejlighed til at være til stede. Forsvareren har adgang til at stille forslag med hensyn til gennemførelsen af det pågældende efterforskningskridt. Forsvarerens bemærkninger i så henseende skal tilføres politirapporten. Har forsvareren ikke mulighed for at komme til stede, eller er det ikke muligt for politiet at give forsvareren meddelelse, kan der kun foretages efterforskningskridt, som ikke kan opsættes. Har forsvareren ikke været til stede, skal forsvareren uden ophold underrettes om det foretagne.

Efter retsplejelovens § 745 e skal forsvareren være til stede ved videoafhøring af et barn, hvis afhøringen formodes at anvendes som bevis under hovedforhandlingen.

Efter retsplejelovens § 748 underrettes forsvareren om alle retsmøder og er berettiget til at overvære dem.

Efter retsplejelovens § 817, stk. 1, må forevisning af en mistænkt for personer uden for politiet (direkte konfrontation) kun foretages, såfremt den pågældende med rimelig grund er mistænkt for en lovovertrædelse, der er undergivet offentlig påtale, og indgrebet må antages at være af væsentlig betydning for efterforskningen. Efter § 817, stk. 2, må forevisning af en sigtet i en konfrontationsparade for personer uden for politiet dog kun foretages, såfremt den pågældende med rimelig grund er mistænkt for en lovovertrædelse, der efter loven kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover. Efter § 817, stk. 3, kan forevisning af en mistænkt ved direkte konfrontation eller af en sigtet i en konfrontationsparade ske uden for de tilfælde, der er omfattet af stk. 1 og 2, såfremt den pågældende giver samtykke hertil. Samtykket skal så vidt muligt være skriftligt. Efter § 817, stk. 4, må forevisning af en mistænkt ved direkte konfrontation eller af en sigtet i en konfrontationsparade ikke ske, såfremt det efter indgrebets formål, sagens betydning og den krænkelse og ulempe, som indgrebet må antages at forvolde den, som det rammer, ville være et uforholdsmæssigt indgreb.

Efter retsplejelovens § 729 a, stk. 2 og 3, har forsvareren adgang til at gøre sig bekendt med det materiale, som politiet har tilvejebragt, og til indførsler i retsbogen vedrørende sagen.

Efter retsplejelovens § 729 c, stk. 1, kan en forsvarers adgang til at gøre sig bekendt med materiale, som politiet har tilvejebragt, og til indførsler i retsbogen vedrørende sagen og til at deltage i en afhøring, en konfrontation, en fotoforevisning eller andet efterforskningskridt af lignende betydning fraviges, hvis det er påkrævet af hensyn til fremmede magter, statens sikkerhed, sagens opklaring, tredjemands liv eller helbred, efterforskning af en anden verserende sag om en lovovertrædelse, som efter loven kan straffes med fængsel i 6 år eller derover, eller som udgør en forsætlig overtrædelse af straffelovens kapitler 12 eller 13, eller beskyttelse af fortrolige oplysninger om politiets efterforskningsmetoder. Efter § 729 c, stk. 2, kan afgørelse efter § 729 c, stk. 1, ikke træffes, hvis det giver anledning til væsentlige betænkeligheder for varetagelsen af sigtedes forsvar. Efter § 729 c, stk. 4, træffes afgørelsen ved kendelse. I kendelsen anføres de konkrete omstændigheder i sagen, der begrundet en fravigelse. Efter § 729 c, stk. 5, skal der, inden

retten træffer afgørelse, beskikkes en advokat for sigtede, og advokaten skal have lejlighed til at udtale sig. § 729, stk. 6, indeholder regler om underretning til forsvareren og dennes deltagelse mv.

Efter retsplejelovens § 785, stk. 1, er advokaten berettiget til at få udleveret en genpart af materialet, som politiet har tilvejebragt til brug for retsmøder. Finder politiet, at materialet er af særlig fortrolig karakter, og at genpart heraf derfor ikke bør udleveres, skal spørgsmålet herom på begæring af advokaten af politiet indbringes for retten til afgørelse. Advokaten må ikke give de modtagne oplysninger videre til andre eller uden politiets samtykke sætte sig i forbindelse med den, over for hvem indgrebet er begæret foretaget. Den beskikkede advokat må ikke give møde ved anden advokat eller ved fuldmægtig.

Efter retsplejelovens § 746 afgør retten tvistligheder om lovligheden af politiets efterforskningskridt samt sigtede og dennes forsvarers beføjelser.

Ønsker sigtede en advokat kontakter politiet en advokat ud fra en liste over beskikkede advokater. Endvidere har Domstolsstyrelsen en liste over beneficerede advokater på sin hjemmeside. Advokatsamfundet har også en søgemaskine, hvor advokater kan findes.

2.3.3. Direktivets begreb mistænkt fortolkes generelt som det danske begreb sigtet, det vil sige, når der foreligger *begrundet mistanke*, jf. pkt. 2.1.2. Efter retsplejelovens § 817, stk. 1, kan der foretages direkte konfrontationer, hvorved den mistænkte forvises for et vidne, forudsat bl.a. at den pågældende *med rimelig grund er mistænkt*. Det vil kunne ske i umiddelbar tilknytning til forbrydelsen.

Efter artikel 3, stk. 2, litra b og stk. 3, har en sigtet ret til advokatbistand, når hans tilstedeværelse kræves under efterforskningsmæssige skridt. Direktivet ses ikke at være til hinder for, at der fortsat gennemføres direkte konfrontationer efter retsplejelovens § 817, stk. 1.

Det kan dog ikke udelukkes, at der – for at sikre en fuldt korrekt implementering af direktivet – gives mulighed for advokatbistand i forbindelse med direkte konfrontationer. Dette vil i praksis være ressourcekrævende og kan betyde en forsinkelse af efterforskningen og muligheden for en

hurtig opklaring af sagen, idet det vanskeliggør en konfrontation i umiddelbar tilknytning til forbrydelsen.

Det anførte berører ikke muligheden for at foretage konfrontationsparader efter retsplejelovens § 817, stk. 2.

Retsplejelovens § 729 c giver mulighed for at indskrænke forsvarerens adgang til at deltage i efterforskningskridt og afhøringer efter retsplejelovens § 745 d af hensyn til statens sikkerhed og fremmede magter. Efter direktivets artikel 3, stk. 3, kan retten til advokatbistand fraviges på grund af et hastende behov for at afværge alvorlig negative konsekvenser for en persons liv, frihed eller fysiske integritet, eller hvis en øjeblikkelig indsats fra efterforskningsmyndighederne er bydende nødvendig for at forhindre væsentlig skade for en straffesag. Muligheden for at indskrænke retten til advokatbistand er således mere vidtrækkende efter retsplejeloven end direktivet. Denne udvidede adgang efter retsplejeloven i forhold til direktivet er dog uden praktisk betydning, da retten til advokatbistand efter direktivet alene omfatter retten til advokatens tilstedeværelse under efterforskningskridt og afhøringer, hvor mistænkte eller tiltalte tilstedeværelse kræves eller tillades. Deltager sigtede selv, har denne mulighed for at videregive oplysningerne om det hændte til sin forsvarer. Det vil derfor næppe kunne forekomme i praksis, at behovet for fortrolighed af hensyn til statens sikkerhed og fremmede magter indebærer, at man vil udelukke en forsvarer fra at deltage under en afhøring af den sigtede eller ved de nævnte efterforskningsmæssige skridt.

Det kan dog ikke udelukkes at, der – for at sikre en korrekt implementering af direktivet – vil være behov for en justering af retsplejelovens § 745 d, stk. 2, jf. § 729 c, således at forsvarerens mulighed for at deltage i afhøringer og efterforskningskridt ikke kan begrænses, hvis sigtedes deltagelse kræves eller tillades.

Det kan heller ikke udelukkes, at et tilvalg af direktivet – for at sikre en fuldt tilstrækkelig implementering – i øvrigt vil kræve lovændringer, der lovfæster gældende praksis for, hvornår frihedsberøvede gives adgang til at kontakte en advokat, jf. reglerne i cirkulæreskrivelse nr. 9155/2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge. Det samme gør sig gældende for politiet praksis for

protokolføring om vejledning om forsvarerbistand og sigtede/tiltaltes mulighed for at mødes i enrum med sin forsvarer inden en afhøring.

2.4. Fortrolighed

2.4.1. Efter *artikel 4* skal medlemsstaterne respektere fortroligheden af kommunikationen mellem mistænkte eller tiltalte og deres advokat i forbindelse med udøvelsen af retten til adgang til advokatbistand som fastsat i direktivet. Sådant kommunikation omfatter møder, korrespondance, telefonsamtaler og andre former for kommunikation, som er tilladt i henhold til national ret.

Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med *præambles 33. betragtning*, der uddyber, at forpligtelsen til at respektere fortrolighed ikke blot indebærer, at medlemsstaterne bør afholde sig fra at forstyrre eller skaffe sig adgang til denne kommunikation, men også at medlemsstaterne, når mistænkte eller tiltalte er frihedsberøvet eller på anden vis opholder sig på et sted under statens kontrol, bør sikre, at rammerne for kommunikationen opretholder og beskytter fortroligheden. Dette berører dog ikke eventuelle mekanismer, som er etableret i detentionscentre, for at undgå at der sendes forbudte genstande til fanger. Direktivet berører heller ikke procedurer til håndtering af situationer, hvor der er objektive og faktuelle omstændigheder, der giver anledning til mistanke om, at advokaten er involveret i et strafbart forhold med den mistænkte eller tiltalte. En advokats kriminelle aktiviteter bør ikke betragtes som legitim bistand til mistænkte eller tiltalte inden for rammerne af dette direktiv.

Efter *præambles 34. betragtning* bør direktivet ikke berøre brud på fortroligheden, som er forbundet med en lovlige overvågning, som gennemføres af kompetente myndigheder.

Det fremgår af *præambles 22. og 23. betragtning*, at medlemsstaterne er berettiget til at træffe praktiske foranstaltninger vedrørende varigheden, hyppigheden og midlerne til sådan kommunikation. Foranstaltningerne bør ikke være til skade for den effektive udøvelse eller det væsentlige indhold af mistænkte eller tiltaltes ret til kommunikation med deres advokat.

Direktivets *præambelbetragtninger nr. 44 og 45* indeholder tilsvarende for sager angående europæiske arrestordre.

2.4.2. Efter retsplejelovens § 170, stk. 1, må der ikke afkræves vidneforklaring af forsvarer i straffesager om det, som er kommet til deres kundskab ved udøvelsen af deres virksomhed. Beskyttelsen i retsplejelovens § 170 finder anvendelse, førend forsvarerens klient officielt er sigtet, når der er udsigt hertil, jf. U 2004.2814 V, hvor en advokat ikke blev pålagt at afgive vidneforklaring om telefonsamtaler med sin klient, som han senere blev beskikket forsvarer for, *da* hverken advokaten eller klienten under samtalerne kunne være i tvivl om, at en sigtelse meget muligt ville blive rejst, og *da* det var nærliggende, at advokaten – som sket – ville blive anmodet om at blive forsvarer.

Efter retsplejelovens § 782, stk. 2, må der ikke foretages telefonaflytning, anden aflytning, brevåbning og brevstandsning med hensyn til en mistænkt forbindelse med sin forsvarer. Er der i strid hermed foretaget indgreb i den mistænkte forbindelse, skal materialet om dette indgreb straks tilintetgøres. Det gælder dog ikke, hvis materialet giver anledning til, at der rejses sigtelse for strafbart forhold mod forsvareren, eller at hvervet som forsvarer bliver frataget den pågældende, jf. retsplejelovens §§ 730, stk. 3, og 736, jf. retsplejelovens § 791, stk. 3. Det påhviler i så fald politiet straks at rejse sigtelse eller tage skridt til fratagelsen af hvervet. Der kan rejses sigtelse, når omstændigheder, spor, udsagn mv. på objektivt grundlag og med rimelighed taler for den pågældendes mulige skyld.

Efter retsplejelovens § 794, stk. 3, må der ved ransagningen hos en mistænkt ikke foretages ransagning i skriftlige meddelelser eller lignende, som hidrører fra mistænkte forsvarer. Bestemmelsen omfatter ikke mistænkte notater fra sådanne møder. Endvidere gælder ransagningsforbuddet ikke, hvis materialet kan danne grundlag for, at der rejses sigtelse mod forsvareren.

Efter retsplejelovens § 795, stk. 1, kan der i visse tilfælde foretages ransagning af husrum, andre lokaliteter eller genstande, som en person, der ikke er mistænkt, har rådighed over. Ved sådanne ransagninger hos mistænkte forsvarer er skriftlige meddelelser og lignende mellem den mistænkte og den pågældende person samt forsvarerens notater og lignende vedrørende den mistænkte ikke genstand for ransagning, jf. retsplejelovens § 795, stk. 2. Mistænkte forsvarers notater kan altså – i modsætning til mistænkte notater – ikke være genstand for ransagning.

Efter retsplejelovens § 802, stk. 4, kan der ved beslaglæggelse af en mistænks genstande ikke beslaglægges skriftlige meddelelser eller lignende, som hidrører fra mistænkes forsvarer. Vil materialet kunne danne grundlag for, at der rejses sigtelse mod forsvareren, gælder beslaglæggelsesforbuddet dog ikke.

Efter retsplejelovens § 803, stk. 1, må der i visse tilfælde foretages beslaglæggelse af genstande, som en person, der ikke er mistænkt, har rådighed over. Ved sådanne beslaglæggelser hos mistænkes forsvarer, er skriftlige meddelelser mellem den mistænkte og forsvareren samt forsvarerens notater og lignende vedrørende den mistænkte ikke genstand for beslaglæggelse, jf. § retsplejelovens § 803, stk. 2.

Efter retsplejelovens § 804, stk. 4, kan der ikke meddeles pålæg om edition, såfremt der derved vil fremkomme oplysninger om forhold, som den pågældende ville være udelukket fra eller fritaget for at afgive forklaring om som vidne, jf. §§ 169-172.

Efter retsplejelovens § 771, stk. 1, 5. pkt., har en varetægtsarrestant altid ret til ukontrolleret besøg af sin forsvarer. Arresthuset kan dog kræve, at forsvareren overholder den fastsatte besøgstid. Efter retsplejelovens § 772, stk. 2, har en varetægtsarrest ret til ukontrolleret brevveksling med sin forsvarer. En varetægtsarrestants telefonsamtaler med sin forsvarer er reguleret af bekendtgørelse nr. 339 af 12. april 2012 om ophold i varetægt (varetægtsbekendtgørelsen) § 73, hvoraf det fremgår, at anmodninger om at føre telefonsamtale med forsvareren imødekommes i almindelighed, og at disse ikke overværes eller aflyttes.

2.4.3. Retsplejelovens § 791, stk. 3, giver mulighed for at anvende materiale fra en sigtets kommunikation med sin forsvarer, hvis materialet der giver anledning til at fratage forsvarerens beskikkelse. Efter direktivets artikel 4 kan der kun gøres indskrænkninger i retten til fortrolighed for så vidt angår kommunikation, der giver anledning til at mistænke advokaten for at indgå i et strafbart forhold med den sigtede. Det kan derfor ikke udelukkes, at muligheden for at anvende materiale fra en sigtets kommunikation med sin forsvarer efter retsplejeloven skal ændres for at sikre en fuldstændig korrekt implementering af direktivet.

Artikel 4 vurderes i øvrigt ikke – ud over den nævnte mulige mindre ændring – at have lovgivningsmæssige konsekvenser.

For så vidt angår muligheden for at foretage ransagning i mistænkte egne notater efter retsplejelovens § 794, stk. 3, kan dette ikke anses for kommunikation mellem en mistænkt og dennes forsvarer i direktivets forstand.

2.5. Retten til at få en tredjemand orienteret om frihedsberøvelsen

2.5.1. Efter *artikel 5, stk. 1*, skal medlemsstaterne sikre, at mistænkte eller tiltalte, som frihedsberøves, har ret til at få mindst én person, f.eks. et familiemedlem eller en arbejdsgiver, som de har udpeget, underrettet om frihedsberøvelsen uden unødigt forsinkelse, hvis de ønsker det.

Hvis den mistænkte eller tiltalte er et barn, skal medlemsstaterne, efter *artikel 5, stk. 2*, sikre, at indehaveren af forældreansvaret for barnet hurtigst muligt underrettes om frihedsberøvelsen og grundene hertil, medmindre det ville være i strid med barnets tarv; i så fald skal en anden egnet person underrettes. En person under 18 år anses for at være et barn.

Efter *artikel 5, stk. 3*, kan medlemsstaterne midlertidigt fravige anvendelsen af de rettigheder, der er fastsat i stk. 1 og 2, når det i lyset af sagens særlige omstændigheder er begrundet i et af følgende tvingende hensyn: tilstedeværelsen af et hastende behov for at afværge alvorlige negative konsekvenser for en persons liv, frihed eller fysiske integritet, eller tilstedeværelsen af et hastende behov for at forhindre en situation, hvor der kan ske væsentlig skade for en straffesag.

Fraviger medlemsstaterne midlertidigt anvendelsen af den ret, der er fastsat i *artikel 5, stk. 2*, skal de efter *artikel 5, stk. 4*, sikre, at en myndighed, der er ansvarlig for beskyttelsen af børn og deres velfærd, uden unødigt forsinkelse underrettes om barnets frihedsberøvelse.

Efter *artikel 8, stk. 1*, skal enhver midlertidig fravigelse i henhold til *artikel 5, stk. 3*, være forholdsmæssig og må ikke gå ud over, hvad der er nødvendigt, skal være klart tidsbegrænset, må

ikke udelukkende være baseret på den påståede lovovertrædelses art eller grovhed, og må ikke være til hinder for en generelt retfærdig rettergang.

Efter artikel 8, *stk. 3*, må midlertidige fravigelser i henhold til artikel 5, *stk. 3*, udelukkende tillades fra sag til sag enten af en retslig myndighed eller af en anden kompetent myndighed, forudsat at afgørelsen kan underkastes domstolskontrol.

Det fremgår af *præambelens 35. betragtning*, at der bør ske underretning efter artikel 5, *stk. 1*, forudsat at dette ikke skader det korrekte forløb af straffesagen mod den pågældende person eller af andre straffesager. Under begrænsede og ekstraordinære omstændigheder kan denne ret dog fraviges, når det i lyset af sagens særlige omstændigheder er begrundet i tvingende hensyn som fastsat i direktivet. Hvis de kompetente myndigheder overvejer at foretage en sådan midlertidig fravigelse i forhold til en specifik tredjemand, bør de først undersøge, om en anden tredjemand, udpeget af den mistænkte eller tiltalte, kan underrettes om frihedsberøvelsen.

2.5.2. Retsplejeloven indeholder ikke regler om retten til underretning af nærmeste pårørende ved frihedsberøvelse.

Efter cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge, afsnit 2.2 og 2.3, skal politiet uden ugrundet ophold give den anholdte ret til at underrette sine nærmeste pårørende eller andre relevante personer, f.eks. sin arbejdsgiver, om anholdelsen. Nægtes den anholdte adgang til at foretage underretning, skal underretningen som udgangspunkt foretages af en polititjenestemand, hvis anholdte ønsker det. Sådan underretning skal i givet fald foretages uden ugrundet ophold, efter at det er afklaret, at den anholdte må nægtes adgang til selv at foretage underretning. Efterforskningen skal i givet fald tilrettelægges på en sådan måde, at underretning kan ske uden ugrundet ophold, jf. cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge, afsnit 2.4 og 2.5.

Efter cirkulæreskrivelsens afsnit 2.5 kan underretning ved polititjenestemand undlades i tilfælde, hvor der efter sagens konkrete omstændigheder er bestemte grunde til at antage, at underretning om

anholdelsen i sig selv vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen, og afgørende hensyn til efterforskningen taler herfor. Begrebet ”vanskeliggøre forfølgningen i sagen” må forstås som i cirkulæreskrivelse afsnit 2.3 om anholdtes ret til selv at kommunikere med tredjemand, således at det omfatter at advare eller påvirke andre eller foranledige spor, genstande eller andet fjernet. Underretning ved en polititjenestemand – hvor anholdte ønsker det – kan ikke undlades, efter at den anholdte fremstilles i grundlovsforhør i et offentligt retsmøde.

Beslutningen om fravigelse af retten til underretning besluttet af politiet, jf. cirkulæreskrivelsen afsnit 2.6. Klager over politiets efterforskning og sagsbehandling i straffesager indgives til politidirektøren i den pågældende politikreds, hvis afgørelse kan påklages til statsadvokaten i medfør af retsplejelovens § 101, stk. 2. Statsadvokatens afgørelse kan indbringes for retten efter grundlovens § 63.

Det følger af retsplejelovens § 821 d, stk. 3, at politiet snarest mulig skal underrette forældremyndighedsindehaveren om tilbageholdelsen af en person under 18 år. Underretning om tilbageholdelsen eller afhøringen kan dog udsættes, hvis dette er påkrævet af hensyn til efterforskningen eller må antages at stride mod væsentlige hensyn til barnet. Nægtes indehaveren af forældremyndigheden adgang til at overvære en afhøring, skal politiet snarest muligt underrette kommunalbestyrelsen herom, med henblik på at en repræsentant fra kommunalbestyrelsen kommer til stede, jf. retsplejelovens § 821 d, stk. 3.

Det følger endvidere af bekendtgørelse nr. 803 af 28. juni 2010 om underretning af kommunen om afhøringer af sigtede under 18 år § 1, at politiet skal underrette kommunen om sagen, når en sigtet under 18 år skal afhøres, og sigtelsen angår overtrædelse af borgerlig straffelov eller forhold, der efter loven kan medføre frihedsstraf. Underretning kan dog undlades om afhøringer, der foretages i direkte forbindelse med, at sigtede af politiet træffes under eller i umiddelbar tilknytning til udøvelsen af et strafbart forhold, for hvilket der ikke bliver spørgsmål om højere straf end bøde.

For så vidt angår tilbageholdelse af børn i alderen 15 til 17 år følger det af Rigsadvokatens meddelelse nr. 4/2007 om behandling af sager mod unge lovovertrædere, afsnit 3.2, at anholdes den unge, eller skal den unge afhøres, underrettes den unges forældre (forældremyndighedens indehaver) snarest muligt. Hvis den unge er anbragt uden for hjemmet, underrettes den unges

opholdssted. Underretning kan undtagelsesvis udsættes, i det omfang efterforskningen nødvendiggør dette.

I praksis underrettes forældremyndighedsindehaveren som udgangspunkt om grundene til frihedsberøvelsen, medmindre visse hensyn gør, at dette ikke bør sker. Endvidere sker underretning i praksis ikke, hvis politiet vurderer, at det vil være i strid med barnets tarv.

2.5.3. Ved vurderingen af mulighederne for at undlade underretning af hensyn til et hastende behov for at forhindre en situation, hvor der sker væsentlig skade for en straffesag, jf. artikel 5, stk. 3, litra b, må det antages, at hensynet til at undgå ødelæggelse eller ændring af beviser også omfatter hensynet til ikke at advare andre personer, f.eks. medgerningsmænd, så disse kan ændre deres forklaring eller slette beviser. På denne baggrund vurderes muligheden for efter dansk ret at undlade at underrette pågældendes pårørende om frihedsberøvelsen at være i overensstemmelse med direktivet.

Dansk ret indeholder ikke bestemmelser om, at forældremyndighedsindehaveren underrettes om grundene for frihedsberøvelsen som krævet i artikel 5, stk. 2, og et tilvalg af direktivet vil derfor på dette punkt nødvendiggøre en tilpasning af reglerne. Der findes f.eks. i lovgivningen ingen regler om, at forældremyndighedsindehaveren til et barn mellem 15 og 17 år underrettes om tilbageholdelse, idet praksis herom alene følger af Rigsadvokatens meddelelse nr. 4/2007, medmindre det ville være i strid med barnets tarv.

Fravigelse af retten til underretning skal efter artikel 8, stk. 1, litra b, være klart tidsbegrænset. Fravigelse kan efter dansk ret undlades, indtil anholdte fremstilles i grundlovsforhør i et offentligt retsmøde. Sker grundlovsforhør for lukkede døre, kan politiet fortsat undlade at underrette om frihedsberøvelsen. Det følger dog af bekendtgørelse nr. 339 af 12. april 2012 om ophold i varetægt § 40, stk. 2, at varetægtsarrestanten gives mulighed for snarest muligt efter indsættelsen at underrette sine nærmeste pårørende med henblik på at modtage deres besøg. Det må således umiddelbart antages, at direktivets krav om, at undladelse af underretning skal være tidsbegrænset, er opfyldt.

Det kan ikke udelukkes, at der må foretages mere lovtekniske ændringer for at lovfæste anholdtes rettigheder indeholdt i cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge og Rigsadvokatens meddelelse nr. 4/2007 om behandling af sager mod unge lovovertrædere, og et tilvalg vil derfor på dette punkt nødvendiggøre en tilpasning af reglerne.

2.6. Retten til under frihedsberøvelse at kommunikere med tredjemand

2.6.1. Efter *artikel 6, stk. 1*, skal medlemsstaterne sikre, at mistænkte eller tiltalte, der frihedsberøves, har ret til uden unødigt forsinkelse at kommunikere med mindst en tredjemand, f.eks. et familiemedlem, som de har udpeget.

Efter *artikel 6, stk. 2*, kan medlemsstaterne begrænse eller udsætte udøvelsen af den i *stk. 1* omhandlede ret, når det er bydende nødvendigt eller af hensyn til forholdsmæssige operationelle krav.

Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med *præambelens 36. betragtning*, hvorefter operationelle krav, som opfylder kriteriet i *artikel 6, stk. 2*, bl.a. kan omfatte et behov for at afværge alvorlige negative konsekvenser for en persons liv, frihed eller fysiske integritet, et behov for at forhindre skade for en straffesag, et behov for at forhindre en strafbar handling, et behov for at afvente et retsmøde og et behov for at beskytte ofre for forbrydelser. Overvejer de kompetente myndigheder at begrænse eller udsætte retten til at kommunikere med en specifik tredjemand, bør de først undersøge, om mistænkte eller tiltalte kan kommunikere med en anden tredjemand, som de har udpeget. Der kan endvidere træffes praktiske foranstaltninger vedrørende tidspunktet for, midlerne til samt varigheden og hyppigheden af kommunikation med tredjemand, idet der tages hensyn til behovet for at opretholde god ro og orden samt sikkerhed på det sted, hvor personen er frihedsberøvet.

I *præambelens 55. betragtning* fremgår det, at medlemsstaterne bør afholde sig fra at begrænse eller udsætte udøvelsen af retten til at kommunikere med en tredjemand i forbindelse med mistænkte eller tiltalte børn, der frihedsberøves, undtagen under de mest ekstraordinære omstændigheder. Anvendes udsættelse, bør barnet dog under alle omstændigheder ikke tilbageholdes i isolation og

have mulighed for at kommunikere med f.eks. en institution eller enkeltpersoner, der er ansvarlig for beskyttelsen af børn og deres velfærd.

2.6.2. Retsplejeloven indeholder ikke regler om anholdtes ret til underretning af nærmeste pårørende ved frihedsberøvelse.

Efter cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge, afsnit 2.2 og 2.3, skal politiet uden ugrundet ophold give den anholdte ret til at underrette sine nærmeste pårørende eller andre relevante personer, f.eks. sin arbejdsgiver, om anholdelsen. Hovedreglen er, at anholdte skal have adgang til at foretage sådan underretning i umiddelbar tilknytning til, at vedkommende indbringes på politistationen.

Den anholdte kan helt eller midlertidigt nægtes adgang til at foretage underretning af pårørende mv., hvis der efter sagens konkrete omstændigheder er grund til at antage, at anholdte vil vanskeliggøre forfølgningen af sagen ved at advare eller påvirke andre eller foranledige spor, genstande eller andet fjernet. Er underretningen midlertidigt nægtet af hensyn til foretagelsen af bestemte efterforskningskridt, skal disse efterforskningskridt søges gennemført snarest muligt, jf. cirkulæreskrivelsen afsnit 2.3.

Efter retsplejelovens § 770, stk. 1, er varetægtsarresten kun undergivet de indskrænkninger, som er nødvendige til sikring af varetægtsfængslingens øjemed eller opretholdelse af orden og sikkerhed i varetægtsfængslet. Varetægtsarrestanters rettigheder til besøg og kommunikation efter retsplejelovens §§ 771 og 772 kan således indskrænkes, hvis der efter det om sigtedes forhold oplyste er bestemte grunde til at frygte, at han vil begå ny lovovertrædelse, at der efter sagens omstændigheder er bestemte grunde til at antage, at sigtede vil vanskeliggøre forfølgningen af sagen, navnlig ved at fjerne spor eller advare eller påvirke andre, eller af hensyn til retshåndhævelsen. Dersom frihedsberøvelsen er effektiv, vil flugt- og gentagelsesfare normalt være imødekommet i tilstrækkelig grad, og yderligere indskrænkninger vil ikke være nødvendige. Det samme gælder endvidere ved varetægtsfængsling af hensyn til retshåndhævelsen.

Efter retsplejelovens § 771, stk. 1, kan varetægtsarrestant modtage besøg i det omfang, opretholdelse af orden og sikkerhed i varetægtsfængslet tillader det. Politiet kan af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed modsætte sig, at varetægtsarrestanten modtager besøg, eller forlange, at besøg finder sted under kontrol. Nægter politiet besøg, skal varetægtsarrestanten underrettes herom, medmindre dommeren af hensyn til efterforskningen træffer anden bestemmelse. Varetægtsarrestanten kan kræve, at politiets afslag på besøg eller krav om kontrol forelægges retten til afgørelse. Bestemmelsen finder analog anvendelse på varetægtssurrogater af frihedsberøvende karakter.

Efter bekendtgørelse nr. 339 af 12. april 2012 om ophold i varetægt § 40, stk. 1, har varetægtsarrestanter ret til besøg, så ofte forholdene tillader det. Efter § 40, stk. 2, gives der varetægtsarrestanten mulighed for snarest muligt efter indsættelsen at underrette sine nærmeste pårørende med henblik på at modtage deres besøg.

Efter bekendtgørelsen § 43, stk. 1, kan institutionens leder eller den, der bemyndiges dertil, forbyde besøg af bestemte personer, og en meddelt besøgstilladelse kan inddrages, hvis dette i det enkelte tilfælde findes påkrævet af ordens- eller sikkerhedsmæssige grunde. Ligeledes kan besøg efter bekendtgørelsens § 46 afbrydes, hvis dette i det enkelte tilfælde findes påkrævet af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn.

Efter bekendtgørelsens § 45 overværer institutionen i almindelighed ikke besøg. Hvis det i det enkelte tilfælde ud fra ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn findes påkrævet, kan institutionens leder eller den, der bemyndiges dertil, bestemme, at besøg skal gennemføres under overværelse af personale i institutionen.

Endelig kræver besøg, at den besøgende indhenter forudgående tilladelse fra institutionen, jf. bekendtgørelsen § 47, stk. 1, og institutionens leder kan, under hensyn til forholdene i den enkelte institution og i det omfang ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn taler herfor, fastsætte begrænsninger med hensyn til antallet af personer, der samtidig kan være godkendte besøgende til en varetægtsarrestant og aflægge besøg hos varetægtsarrestanten.

Efter retsplejelovens § 772, stk. 1, har en varetægtsarrestant ret til at modtage og afsende breve. Politiet kan gennemse brevene inden modtagelsen eller afsendelsen. Politiet skal snarest muligt udlevere eller sende brevene, medmindre indholdet vil kunne være til skade for efterforskningen eller opretholdelse af orden og sikkerhed i varetægtsfængslet. Tilbageholdes et brev, skal spørgsmålet om, hvorvidt tilbageholdelsen bør opretholdes, straks forelægges retten til afgørelse. Opretholdes tilbageholdelsen, skal afsenderen straks underrettes, medmindre dommeren af hensyn til efterforskningen træffer anden bestemmelse. Bestemmelsen finder analog anvendelse på varetægtsurrogater af frihedsberøvende karakter, jf. bekendtgørelse nr. 419 af 29. april 2014 om magtanvendelse over for børn og unge anbragt uden for hjemmet § 29. Efter bestemmelsen vil afsendelse af et brev fra varetægtsarrestanten kunne undlades, hvis afsendelse klart vil udgøre et strafbart forhold.

Varetægtsarrestanten kan efter bekendtgørelse nr. 339 af 12. april 2012 om ophold i varetægt § 72 få tilladelse til at føre telefonsamtaler, hvis forbindelse gennem brevveksling ikke uden væsentlig ulempe kan afventes og i det omfang, det er praktisk muligt. Politiet kan af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed modsætte sig, at en varetægtsarrestant fører telefonsamtaler. Institutionens leder eller den, der bemyndiges dertil, kan nægte en varetægtsarrestant at føre telefonsamtaler, hvis dette findes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn.

Efter bekendtgørelsens § 74 kan telefonsamtaler afbrydes, hvis dette i det enkelte tilfælde findes påkrævet af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn. Efter § 76 kan institutionens leder under hensyn til forholdene i den enkelte institution fastsætte regler om den praktiske gennemførelse af varetægtsarrestanters ret til at føre telefonsamtaler, herunder om begrænsninger med hensyn til hyppighed og varighed af telefonsamtaler under hensyn til de personaleressourcer, der medgår til at påhøre eller aflytte samtalerne.

Efter bekendtgørelse nr. 419 af 29. april 2014 om magtanvendelse over for børn og unge anbragt uden for hjemmet § 28 kan der i sikrede afdelinger i døgninstitutioner for børn og unge foretages kontrol med brevveksling, telefonsamtaler og anden kommunikation med nærmere angivne personer uden for institutionen, såfremt det er nødvendigt af hensyn til barnets eller den unges sundhed og udvikling, og der foreligger en afgørelse herom truffet af børn og unge-udvalget. Åbning af indgående og udgående breve og kontrol af telefonsamtaler kan kun finde sted med

samtykke fra og i overværelse af barnet eller den unge. Ønsker barnet ikke at medvirke afvises brevet eller telefonsamtalen.

Efter retsplejelovens § 770 a kan retten efter anmodning fra politiet bestemme, at en varetægtsarrestant skal udelukkes fra fællesskab med de øvrige indsatte (isolation). At en varetægtsarrestant er varetægtsfængslet i isolation medfører alene, at varetægtsarrestanten er udelukket fra fællesskabet i arresthuset. Den pågældende har således ret til at kommunikere med tredjemand efter reglerne i retsplejelovens §§ 771 og 772. Hertil bemærkes det, at det følger af bekendtgørelse nr. 339 af 12. april 2012 om ophold i varetægt § 79, at personalet skal være særligt opmærksom på, om isolerede varetægtsarrestanter har behov for bl.a. udvidet adgang til besøg. Det gælder særligt for personer under 18 år. Dette vurderes at være i overensstemmelse med direktivets artikel 13 om sårbare personer.

2.6.3. Direktivet stiller ikke krav om, at kommunikationen efter artikel 6 er fortrolig. Ligeledes er medlemsstaterne efter direktivets artikel 6 berettiget til at træffe praktiske foranstaltninger for kommunikationen, herunder midlerne for kommunikationen. Artikel 6 kræver endvidere kun, at kommunikation med mindst én person tillades, der kan således gøres begrænsninger for antallet af besøgsgodkendte personer.

Begrænsninger i en varetægtsarrestants ret til kommunikation, der er begrundet i hensynet til at undgå, at pågældende begår ny lovovertrædelse, eller at der efter sagens omstændigheder er bestemte grunde til at antage, at pågældende vil vanskeliggøre forfølgningen af sagen, navnlig ved at fjerne spor eller advare eller påvirke andre, vurderes at være i overensstemmelse med direktivets artikel 6.

Efter retsplejelovens §§ 771 og 772 kan der gøres indskrænkninger i en varetægtsarrestants mulighed for kommunikation, hvis hensynet til retshåndhævelsen nødvendiggør dette. Indskrænkninger i en varetægtsarrestants ret til kommunikation med f.eks. et familiemedlem vil som udgangspunkt ikke være nødvendig af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed, hvis pågældende er varetægtsfængslet af hensyn til retshåndhævelsen. Bestemmelsen har derimod været anvendt, for så vidt angår arrestantens kontakt med journalister, jf. U 2004.976 H. Efter artikel 6, stk. 2, kan der gøres indskrænkninger i en frihedsberøvetts ret til kommunikation, hvis dette er

bydende nødvendigt eller af hensyn til forholdsmæssige operationelle krav, herunder hensyn til ofret (jf. præambelbetragtning nr. 36). En indskrænkning i en varetægtsarrestants ret til kommunikation med journalister må anses for at være af hensyn til at beskytte ofret, hvorfor indskrænkningerne i retsplejelovens §§ 771 og 772 anses for i overensstemmelse med direktivet.

Det kan dog ikke udelukkes, at der, hvis direktivet tilvælges – for at sikre en fuldt korrekt implementering af direktivet – må foretages mere lovtekniske ændringer for at lovfæste anholdtes rettigheder indeholdt i cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge.

2.7. Retten til at kommunikere med konsulære myndigheder

2.7.1. Efter *Artikel 7, stk. 1*, skal medlemsstaterne sikre, at mistænkte eller tiltalte, som ikke er deres statsborgere, og som frihedsberøves, har ret til at få de konsulære myndigheder fra den stat, hvor de pågældende er statsborgere, underrettet om frihedsberøvelse uden unødigt forsinkelse og ret til at kommunikere med disse myndigheder, hvis de ønsker det. Har mistænkte eller tiltalte to eller flere statsborgerskaber, kan de dog vælge, hvilke konsulære myndigheder der eventuelt skal underrettes om frihedsberøvelsen, og hvem de ønsker at kommunikere med.

Efter artikel 7, *stk. 2*, har mistænkte eller tiltalte også ret til at modtage besøg af deres konsulære myndigheder, ret til at tale og korrespondere med dem og ret til, at deres konsulære myndigheder sørger for retlig repræsentation, forudsat at disse myndigheder er enige heri, og at de pågældende mistænkte eller tiltalte ønsker dette.

2.7.2. Retsplejeloven indeholder ikke regler om anholdtes ret til at kommunikere med sine konsulære myndigheder.

Det følger af cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge afsnit 2.1, at en udenlandsk statsborger, der anholdes i Danmark, uden ugrundet ophold skal orienteres om retten til

selv eller via politiet at kontakte deres lands ambassade eller konsulat, jf. Wienerkonventionen af 24. april 1963 om konsulære forbindelser, som er ratificeret af Danmark.

En udenlandsk varetægtsarrestant har ret til ukontrolleret brevveksling med hjemlandets diplomatiske eller konsulære repræsentanter, medmindre politiet af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed modsætter sig det på grund af ganske særlige omstændigheder. Hvis politiet har fastsat brevkontrol efter retsplejelovens § 772, stk. 1, sendes brevene gennem politiet, jf. bekendtgørelse nr. 339 af 12. april 2012 om ophold i varetægt § 66, stk. 4.

Det bemærkes, at direktivet ikke kræver, at kommunikationen skal være fortrolig.

Bestemmelsen vurderes ikke at have lovgivningsmæssige konsekvenser. Det kan dog ikke udelukkes, at der, hvis direktivet tilvælges – for at sikre en fuldt korrekt implementering af direktivet – må foretages mere lovtekniske ændringer for at lovfæste anholdtes ret til at kommunikere med konsulære myndigheder.

2.8. Generelle betingelser for anvendelse af midlertidige fravigelser

Bestemmelsens indhold er gennemgået ovenfor under pkt. 2.3. vedrørende artikel 3 og pkt. 2.5. vedrørende artikel 5.

2.9. Afkald på rettigheder

2.9.1. Efter *artikel 9, stk. 1*, skal medlemsstaterne sikre, uden at det berører national lovgivning, der kræver, at en advokat skal være til stede eller yde bistand, i forbindelse med afkald på en ret som omhandlet i artikel 3 og 10: (*litra a*) at den mistænkte eller tiltalte mundtligt eller skriftligt har fået klare og tilstrækkelige oplysninger i et enkelt og letforståeligt sprog om indholdet af den pågældende rettighed og de mulige konsekvenser ved at give afkald på den, og (*litra b*) at afkaldet gives frivilligt og utvetydigt.

Efter artikel 9, *stk.* 2, skal afkaldet, som kan gives skriftligt eller mundtlig, ligesom omstændighederne, hvorunder det er givet, føres til protokol ved anvendelse af proceduren for protokolførelse i overensstemmelse med den pågældende medlemsstats lovgivning.

Efter artikel 9, *stk.* 3, skal medlemsstaterne sikre, at mistænkte eller tiltalte på et hvilket som helst tidspunkt under straffesagen kan tilbagekalde et afkald, og at de underrettes om denne mulighed. En sådan tilbagekaldelse har virkning fra det tidspunkt, hvor den foretages.

2.9.2. Efter retsplejelovens § 729 a er sigtede berettiget til at vælge en forsvarer. Efter retsplejelovens § 752, *stk.* 1 skal politiet senest inden afhøringen af en sigtet gøre denne bekendt med sigtelsen.

Retsplejeloven indeholder ingen regler, som nærmere regulerer spørgsmålet om afkald på retten til advokatbistand.

Retsplejeloven foreskriver, at der i en række tilfælde skal være en forsvarer til stede, jf. ovenfor under pkt. 2.3. Direktivet indebærer ikke, at sigtede i disse tilfælde skal kunne frasige sig forsvarerbistand, jf. udtrykket ”uden at det berører national lovgivning, der kræver, at en advokat skal være til stede eller yde bistand” i artikel 9, *stk.* 1.

Efter cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv. afsnit 2 bliver anholdte vejledt om retten til at kontakte en advokat. Pågældende får samtidig udleveret vejledning P570, hvor retten til advokat beskrives.

Det føres til protokol, såfremt sigtede vælger at udtale sig uden en forsvarer.

Sigtede kan på et hvilket som helst tidspunkt under efterforskningen under nærmere angivne omstændigheder vælge at bistås af en forsvarer eller anmode om at få beskikket en advokat efter reglerne i retsplejelovens §§ 730-732. Der henvises herom til pkt. 2.3.2. ovenfor. Dette vil også gælde, selvom sigtede tidligere har tilkendegivet ikke at ville have forsvarerbistand

Bestemmelsen vurderes på denne baggrund ikke at have lovgivningsmæssige konsekvenser.

2.10. Retten til adgang til advokatbistand under sager angående europæiske arrestordre

2.10.1. Efter *artikel 10, stk. 1*, skal medlemsstaterne sikre, at en eftersøgt person har ret til adgang til advokatbistand i den fuldbyrdende medlemsstat ved anholdelsen i henhold til den europæiske arrestordre.

Efter *artikel 10, stk. 2*, skal eftersøgte personer, for så vidt angår indholdet af retten til adgang til advokatbistand i den fuldbyrdende medlemsstat, have følgende rettigheder i den pågældende medlemsstat: (*litra a*) ret til adgang til advokatbistand på et sådant tidspunkt og på en sådan måde, at de eftersøgte personer sættes i stand til effektivt at udnytte deres rettigheder og under alle omstændigheder uden unødigt forsinkelse efter frihedsberøvelsen, (*litra b*) ret til at mødes og kommunikere med den advokat, der repræsenterer dem, og (*litra c*) ret til deres advokats tilstedeværelse og, i overensstemmelse med procedurerne i national ret, deltagelse under den fuldbyrdende retslige myndigheds afhøring af en eftersøgt person. Deltager en advokat i afhøringen, føres dette til protokol ved anvendelse af proceduren for protokolførelse i overensstemmelse med den pågældende medlemsstats lovgivning.

Efter *artikel 10, stk. 3*, finder rettighederne i *artikel 4, 5, 6, 7, 9*, og når der anvendes en midlertidig fravigelse i henhold til *artikel 5, stk. 3*, i *artikel 8*, tilsvarende anvendelse på sager angående europæiske arrestordre i den fuldbyrdende medlemsstat.

Efter *artikel 10, stk. 4*, skal den kompetente myndighed i den fuldbyrdende medlemsstat underrette uden unødigt forsinkelse efter frihedsberøvelsen eftersøgte personer om, at de har ret til at udpege en advokat i den udstedende medlemsstat. Denne advokat i den udstedende medlemsstat har til opgave at bistå advokaten i den fuldbyrdende medlemsstat ved at give den pågældende advokat oplysninger og rådgivning med henblik på at sikre eftersøgte personers effektive udøvelse af deres rettigheder i henhold til rammeafgørelse 2002/584/RIA.

Efter *artikel 10, stk. 5*, underrettes den kompetente myndighed i den fuldbyrdende medlemsstat straks den kompetente myndighed i den udstedende medlemsstat, når eftersøgte personer ønsker at udøve retten til at udpege en advokat i den udstedende medlemsstat og ikke allerede har en sådan

advokat. Den kompetente myndighed i den udstedende medlemsstat giver uden unødigt forsinkelse de eftersøgte personer oplysninger, således at det bliver lettere for dem at udpege en advokat dér.

Efter artikel 10, *stk. 6*, berører en eftersøgt persons ret til at udpege en advokat i den udstedende medlemsstat ikke de frister, der er fastsat i rammeafgørelse 2002/584/RIA, eller den fuldbyrdende retslige myndigheds forpligtelse til at træffe afgørelse om overgivelse af den pågældende person inden for disse frister og på de betingelser, der er fastsat i nævnte rammeafgørelse.

Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med *præambelns 42. betragtning* om, at deltager en advokat i en afhøring af en eftersøgt person, der gennemføres af en fuldbyrdende retslig myndighed, kan den pågældende advokat i overensstemmelse med procedurerne i henhold til national ret bl.a. stille spørgsmål, anmode om uddybning og fremsætte erklæringer. At advokaten deltager, bør føres til protokol.

Efter *præambelns 43. betragtning* bør eftersøgte personer have ret til at mødes i enrum med den advokat, der repræsenterer dem i den fuldbyrdende medlemsstat. Medlemsstaterne kan træffe praktiske foranstaltninger vedrørende varigheden og hyppigheden af sådanne møder, under hensyntagen til sagens særlige omstændigheder og praktiske foranstaltninger for navnlig at sørge for advokatens og den eftersøgte persons sikkerhed på det sted, hvor mødet finder sted, uden at dette skader den effektive udøvelse eller det væsentlige indhold af de eftersøgte personers ret til at mødes med deres advokat.

Det fremgår af *præambelns 46. betragtning*, at den kompetente myndighed i den udstedende medlemsstat, hvis den eftersøgte persons ønsker udpeget en advokat i den pågældende medlemsstat, uden unødigt forsinkelse bør give den eftersøgte person oplysninger, som gør det lettere at udpege en advokat i den pågældende medlemsstat. Sådanne oplysninger kan f.eks. omfatte en aktuel advokatliste eller navnet på en vagthavende advokat i den udstedende medlemsstat, som kan give oplysninger og rådgivning i sager angående europæiske arrestordre.

2.10.2. Efter udleveringslovens § 18 b, jf. § 14, beskikkes der en forsvarer for den, der søges udleveret, når politiet iværksætter en undersøgelse af sagen.

Af udleveringslovens § 18 b fremgår det, at retsplejelovens 4. bog om strafferetsplejen finder anvendelse i udleveringssager med de fornødne lempelser. Dette betyder, at retsplejelovens regler om forsvarers adgang til at deltage i afhøringer af sigtede og sigtedes fortrolige kommunikation med sin forsvarer, finder anvendelse i udleveringssager.

Det antages, at cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge også finder anvendelse på anholdte i henhold til en europæisk arrestordre.

Endvidere finder bekendtgørelse nr. 339 af 12. april 2012 om ophold i varetægt anvendelse på alle, der varetægtsfængsles, jf. bekendtgørelsen nr. 339/2012 § 1.

Bekendtgørelse nr. 419 af 29. april 2014 om magtanvendelse over for børn og unge anbragt uden for hjemmet må antages at finde anvendelse for alle personer varetægtsfængslet i surrogat, herunder i henhold til en europæisk arrestordre.

For så vidt angår direktivets artikel 10, stk. 3, henvises der derfor til gennemgangen af artikel 4, 5, 6, 7 og 9 ovenfor under pkt. 2.4.2., 2.4.3., 2.5.2., 2.5.3., 2.6.2., 2.6.3., 2.7.2. og 2.9.2. Det vurderes dog, at Rigsadvokatens meddelelse nr. 4/2007 om behandling af sager mod unge lovovertrædere og bekendtgørelse 803 af 28. juni 2010 om underretning af kommunen om afhøringer af sigtede under 18 år ikke finder anvendelse på sager om europæiske arrestordre. I praksis følges principperne i Rigsadvokatens meddelelse nr. 4/2007 dog i sager om europæiske arrestordrer.

2.10.3. Eftersøgte personer, der anholdes i Danmark i henhold til en europæisk arrestordre, har ret til advokatbistand i Danmark i overensstemmelse med artikel 10. Dansk ret giver samtidig ret til underretning og kommunikation i henhold til artikel 10.

Dansk ret indeholder ikke regler om, at en person, der er genstand for en europæisk arrestordre, har ret til advokatbistand i den udstedende medlemsstat som krævet i artikel 10, stk. 4 og 5. Et tilvalg af direktivet vil derfor gøre det nødvendigt at indføre en regel herom i dansk ret. For at Danmark kan udstede en europæisk arrestordre, skal anklagemyndigheden forinden have sikret en retskendelse efter retsplejelovens regler om varetægtsfængsling. Dette betyder, at pågældende anses for sigtet, da

reglerne om varetægtsfængsling alene kan anvendes over for sigtede, jf. retsplejelovens § 762. Efter retsplejelovens § 729 a har man som sigtet i Danmark ret til en advokat. I sager, hvor Danmark udsteder en europæisk arrestordre, har den eftersøgte person således ret til en advokat i Danmark. Et tilvalg af direktivet vil således, for så vidt angår artikel 10, stk. 4 og 5, alene have betydning for personer, der er genstand for en europæisk arrestordre, hvor Danmark er den fuldbyrdende medlemsstat, idet Danmark i disse tilfælde vil skulle vejlede personen om retten til advokatbistand i den udstedende medlemsstat og orientere medlemsstaten, hvis den pågældende ønsker at gøre brug af denne ret.

Et tilvalg af direktivet vil også nødvendiggøre en tilpasning af reglerne om underretning ved tilbageholdelse af personer under 18 år, der er genstand for en europæisk arrestordre. Der gælder f.eks. ingen lovfæstede regler om, at forældremyndighedsindehaveren til en person under 18 år, der er genstand for en europæisk arrestordre, underrettes om tilbageholdelse og grundene hertil, og såfremt underretning undlades, at en myndighed, der er ansvarlig for beskyttelsen af børn og deres velfærd, underrettes om tilbageholdelsen.

Det bemærkedes, at eftersøgte personer har krav på underretning af pårørende ved frihedsberøvelse efter cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge. Det kan dog ikke udelukkes, at en fuldt korrekt implementering af direktivet nødvendiggør en lovfæstelse af anholdtes rettigheder indeholdt i cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge.

2.11. Retshjælp

Efter *artikel 11* berører dette direktiv ikke national lovgivning om retshjælp, der finder anvendelse i overensstemmelse med charteret og EMRK.

Bestemmelsen vurderes ikke at have lovgivningsmæssige konsekvenser.

2.12. Retsmidler

2.12.1. Efter *artikel 12, stk. 1*, skal medlemsstaterne sikre, at mistænkte eller tiltalte under straffesager samt eftersøgte personer i sager angående europæiske arrestordrer har effektive retsmidler i henhold til national ret i tilfælde, hvor rettighederne i henhold til dette direktiv tilsidesættes.

Efter *artikel 12, stk. 2*, skal medlemsstaterne under straffesagen sikre – uden at det berører nationale regler og systemer vedrørende antageligheden af bevismateriale – at retten til et forsvar og en retfærdig rettergang respekteres ved vurderingen af mistænkte eller tiltaltes forklaringer, der er afgivet, eller af beviser, der er indhentet i strid med de pågældendes ret til adgang til advokatbistand, eller i tilfælde, hvor der er givet tilladelse til fravigelse af denne ret i henhold til *artikel 3, stk. 6*.

Bestemmelsens skal ses i sammenhæng med *præambelens 50. betragtning*, hvoraf fremgår, at Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols retspraksis har fastslået, at retten til et forsvar i princippet lider uoprettelig skade, når inkriminerende forklaringer, der blev afgivet under politiets afhøring, uden at der var givet adgang til advokatbistand, bruges til at få den pågældende dømt. Dette bør dog ikke berøre anvendelsen af nationale regler eller systemer vedrørende antageligheden af bevismateriale og bør ikke forhindre medlemsstaterne i at opretholde et system, hvorefter alt eksisterende bevismateriale kan fremlægges for en domstol eller en dommer, uden at der på forhånd eller separat foretages en vurdering af antageligheden af sådant bevismateriale.

2.12.2. Klager over politiets efterforskning og sagsbehandling indgives til politidirektøren i den pågældende politikreds, hvis afgørelse kan påklages til statsadvokaten i medfør af retsplejelovens § 101, stk. 2. Statsadvokatens afgørelser kan indbringes for retten efter grundlovens § 63.

Politiets afgørelser om begrænsninger i retten til kommunikation under varetægtsfængsling kan efter reglerne i retsplejeloven indbringes for retten.

Tvistligheder om lovligheden af politiets efterforskningsskridt samt om sigtede og dennes forsvareres beføjelser afgøres af retten efter retsplejelovens § 746.

Arresthuses afgørelser under varetægtsfængsling kan påklages til Justitsministeriet efter bekendtgørelsens § 94. Justitsministeriets afgørelse kan indbringes for retten efter den generelle ret i grundlovens § 63.

Børne og ungeudvalgets afgørelse om begrænsninger i unge i varetægtsurrogats kommunikation kan i medfør af bekendtgørelsens § 49 indbringes for Ankestyrelsen. Ankestyrelsens afgørelse kan indbringes for retten efter grundlovens § 63.

Artikel 12, stk. 2, påvirker ikke domstolenes frie bevisbedømmelse.

Bestemmelsen vurderes på den baggrund ikke at have lovgivningsmæssige konsekvenser.

2.13. Sårbare personer

2.13.1. Efter *artikel 13* skal medlemsstaterne sikre, at der ved anvendelsen af dette direktiv tages hensyn til særlige behov hos mistænkte og tiltalte, der er sårbare.

2.13.2. Bestemmelsen fastsætter ikke nærmere, hvilke hensyn der skal tages til sårbare personer.

Dansk ret indeholder forskellige særlige bestemmelser om afhøring og tilbageholdelse af børn. De relevante bestemmelser er gennemgået under pkt. 2.5.3 vedrørende artikel 5 og pkt. 2.6.2 vedrørende artikel 6.

Det bemærkes i tilknytning hertil, at det følger af retsplejelovens § 731, at det offentlige – uanset om der er tale om en mistænkt eller tiltalt med særlige behov – beskikker en forsvarer for sigtede, hvis denne ikke selv har valgt en forsvarer eller forsvareren udebliver, når sigtede fremstilles for retten med henblik på varetægtsfængsling eller opretholdelse af anholdelsen, når der, forinden tiltale er rejst, skal afhøres vidner, eller besigtigelse skal ske eller syn eller skøn afgives til brug under hovedforhandling, dog at retshandlingen ej bliver at udsætte efter forsvarers tilstedekomst, når det må befrygtes, at beviset derved ville spildes, når der er spørgsmål om beslaglæggelse af en formue eller en del af denne, jf. § 802, stk. 3, når tiltale er rejst i sager, der skal behandles under medvirken af nævninger eller domsmænd, når tiltale er rejst i sager, i hvilke der bliver spørgsmål om højere

straf end bøde, når sagen ankes, og anken ikke straks afvises, når der i anledning af kære eller begæring om genoptagelse skal finde mundtlig forhandling sted, når vidners eller skønsmænds beedigede forklaring begæres til brug under en i udlandet indledt straffesag, og i alle tilfælde, hvor retten i medfør af § 29, stk. 1, og stk. 3, nr. 3, beslutter, at afhøring af sigtede skal foregå for lukkede døre, når sager, hvor der er spørgsmål om fængselsstraf, fremmes i medfør af § 855, stk. 3, nr. 4.

Efter retsplejelovens § 732 kan der, såvel før som efter tiltale er rejst, beskikkes en forsvarer for sigtede, når retten efter sagens beskaffenhed, sigtedes person eller omstændighederne i øvrigt anser det for ønskeligt, og sigtede ikke selv har skaffet sig advokatbistand.

Bestemmelsen vurderes ikke at have lovgivningsmæssige konsekvenser.

2.14. Forhold til det eksisterende beskyttelsesniveau

Efter *artikel 14* må intet i direktivet fortolkes således, at det indebærer en begrænsning i eller undtagelse fra de rettigheder og proceduremæssige garantier, der er sikret i henhold til chartret, EMRK eller andre relevante folkeretlige regler eller retsregler i medlemsstaterne, der giver et højere beskyttelsesniveau.

Bestemmelsen vurderes ikke at have lovgivningsmæssige konsekvenser.

2.15. Generelle bestemmelser

Artikel 15-18 omhandler regler for Kommissionens rapportering til Europa-Parlamentet og gennemførelse af direktivet og dets adressater.

Bestemmelserne vurderes ikke at have lovgivningsmæssige konsekvenser.

3. Konsekvenser

3.1. Lovgivningsmæssige konsekvenser

Et tilvalg af direktivet vil forpligte Danmark til at have samme minimumsregler som resten af EU med hensyn til ret til advokatbistand under straffesager og sager om europæiske arrestordre.

Som det fremgår af gennemgangen under pkt. 2, vurderes dansk ret i vidt omfang allerede at være i overensstemmelse med direktivet. På enkelte områder indeholder dansk ret dog videre begrænsninger i retten til advokatbistand end direktivet. Et tilvalg af direktivet vurderes derfor at nødvendiggøre visse lovændringer i retsplejeloven og udleveringsloven, jf. nedenfor. Ligeledes vil et tilvalg i et vist omfang kræve, at allerede gældende administrative regler og praksis lovfæstes. Det gælder bl.a. cirkulæreskrivelse nr. 9155 af 18. marts 2010 om anholdtes ret til underretning af pårørende mv., kontakt til advokat og nationale repræsentation samt adgang til læge, Rigsadvokatens meddelelse nr. 4/2007 om behandling af sager mod unge lovovertrædere.

Der vil skulle overvejes nærmere, om et tilvalg af direktivet vil kræve, at direkte konfrontation mellem mistænkte personer og vidner i umiddelbar tilknytning til en forbrydelse vil kræve, at politiet underretter om retten til advokatbistand og giver pågældende mulighed for at udnytte denne ret. Dette vil i praksis være ressourcekrævende og kan betyde en forsinkelse af efterforskningen og muligheden for en hurtig opklaring af sagen, idet det vanskeliggør en konfrontation i umiddelbar tilknytning til forbrydelsen.

Dansk ret indeholder endvidere en teoretisk mulighed for at undlade forsvarerens deltagelse under en afhøring af sigtede eller ved visse efterforskningsmæssige skridt, bl.a. hensyn til fremmede magter og statens sikkerhed. Det bør derfor præciseres, at indskrænkninger i forsvarerens adgang til at deltage i afhøringer af sigtede og tiltalte og i efterforskningskridt, hvor sigtedes og tiltaltes deltagelse kræves eller tillades, efter retsplejelovens § 745 d ikke kan indskrænkes af hensyn til statens sikkerhed og fremmede magter efter retsplejelovens § 729 c. Det vil dog næppe kunne forekomme i praksis, at behovet for fortrolighed af hensyn til fremmede magter eller statens sikkerhed indebærer, at man vil udelukke en forsvarer fra at deltage under en afhøring af den sigtede eller ved sådanne efterforskningskridt, hvor sigtedes deltagelse kræves eller tillades.

Det vil skulle overvejes nærmere, om et tilvalg af direktivet vil kræve, at materiale fra kommunikation mellem en sigtet, tiltalt eller eftersøgt person og dennes forsvarer kan anvendes, såfremt materialet giver anledning til at fratage den pågældende forsvarer beskikkelse.

Desuden indeholder dansk ret ikke lovfæstede regler om, at forældremyndighedsindehaveren til personer under 18, der tilbageholdes i Danmark i henhold til en europæisk arrestordre, skal orienteres om frihedsberøvelsen og grundene hertil, og at kommunen skal orienteres, såfremt forældremyndighedsindehaveren ikke orienteres på grund af muligheden for udsættelse af orienteringen. Der vil også være behov for at lovfæste gældende praksis for underretning af forældremyndighedsindehaveren til en frihedsberøvet person under 18 år om grundene til frihedsberøvelsen, og at sådan underretning ikke må ske i strid med barnets tarv.

Yderligere vil der være behov for at lovfæste gældende praksis for politiets vejledning om afkald på retten til en advokat og retten til kommunikation med konsulære myndigheder efter Wienerkonventionen af 24. april 1963, som Danmark har ratificeret.

Udsættelse af underretning om frihedsberøvelse er i praksis tidsbegrænset, indtil pågældende fremstilles i offentligt grundlovsforhør og/eller varetægtsfængsles. Denne praksis bør lovfæstes.

Endelig bør det lovfæstes, at eftersøgte personer, i henhold til en europæisk arrestordre, der anholdes i Danmark, vejledes om retten til advokatbistand i den udstedende medlemsstat, og at Danmark skal viderebringe et eventuelt ønske om udnyttelsen af denne ret til den udstedende medlemsstat.

3.2. Konsekvenser for borgere, virksomheder og myndigheder.

En person, der er sigtet eller tiltalt i en straffesag, vil have ret til advokatbistand fra det tidspunkt, den pågældende bliver gjort bekendt med sigtelsen. Dette er i overensstemmelse med gældende dansk ret.

En eftersøgt person, som opholder sig i Danmark, og som begæres udleveret til f.eks. Italien på baggrund af en europæisk arrestordre, vil efter direktivet have krav på en advokat i Italien.

Danmark vil skulle vejlede personen om retten til advokatbistand i Italien og orientere Italien, hvis den pågældende ønsker at gøre brug af denne ret, hvilket ikke er tilfældet efter gældende dansk ret.

Det bemærkes, at et dansk tilvalg ikke vil have betydning for danskere, der eftersøges i et andet EU-land af hensyn til en europæisk arrestordre udstedt i Danmark.

Ligeledes vil et tilvalg af direktivet have den konsekvens for borgerne, at en mistænkt ikke kan konfronteres med vidner i umiddelbar tilknytning til den formode lovovertrædelse uden først at være orienteret om retten til advokatbistand og have mulighed for at udnytte denne. Dette vil i praksis være ressourcekrævende og kan betyde en forsinkelse af efterforskningen og muligheden for en hurtig opklaring af sagen, idet det vanskeliggør en konfrontation i umiddelbar tilknytning til forbrydelsen.

4. Økonomiske og administrative konsekvenser

Et tilvalg af direktivet om advokatbistand vurderes ikke at have økonomiske konsekvenser for det offentlige af betydning.